

Hvad ser man på kalkmalerierne i Ullerslev Kirke?

Af Yvonne Løfberg.

Østfynske kirker er kendt for udsmykninger udført af den såkaldte "træskomaler" der var aktiv sidst i 1400-tallet.

Træskomalerens værker beskrives som:

"et næsten psychedelisk eller schizofrent sammensurium af løsrevne bogstaver, blomster, sære dyr, flammende sole, labyrinter, groteske hoveder, en heks eller to og altså træsko"

(Niels M. Saxtorph (1997), Danmarks kalkmalerier, Politikens Forlag)

Finder vi noget af det i Ullerslev Kirke? Måske.

Meget tyder på at der på Fyn har været 4-5 kalkmalere, heriblandt Træskomaleren, der i forskellige konstellationer efter behov har samarbejdet med hinanden i de enkelte kirker. Kalkmalerne havde forskellige bomærker. Det bomærke Træskomaleren beviseligt har efterladt i Ørbæk Kirke, findes også



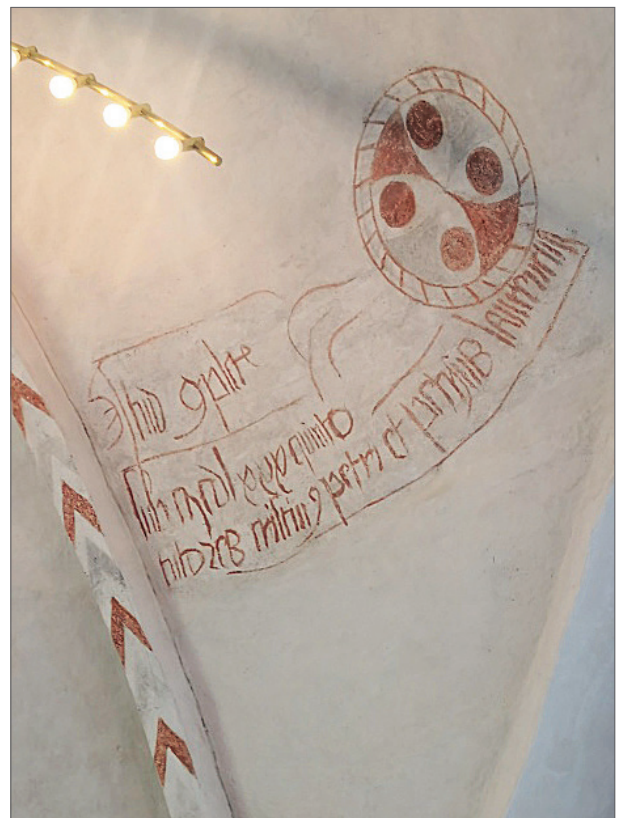
I buen kan ses en knibtang.

i Ullerslev Kirke. Der er dog ingen træsko, men en knibtang (den vestlige forlængelses østlige hvælving).

Kalkmalerierne i Ullerslev Kirke befinder sig hovedsageligt i kirkens oprindelige dele: kor og skib. De er udført ad to omgange og dateres til 1485 (koret) og 1487 (skibet). I kirken findes flere bomærker. En inskription i skibet lyder: "Dette er fuldendt i 1485 af malerne Christian Petersen og Peter Lauritsen" I den østlige side af koret kan læses "mortin michelsen et geribe laurinsen et sven jepsen" og årstallet 1487. Her kan være tale om personer der enten har bekostet malerierne eller begået dem.

Kalkmalerne malede på tyk, ikke helt tør kalk (lidt hen ad frescoteknik*). Dette gav en god vedhæftning. Farverne blev påført med kost.

Den oprindelige kirke fra omkring 1200 har bestået af skib og kor med apsis opført i kampesten på en kvaderstenssokkel. Ikke længe efter opfø-



Kalkmalernes signaturer.





Kirkens anden inskription.

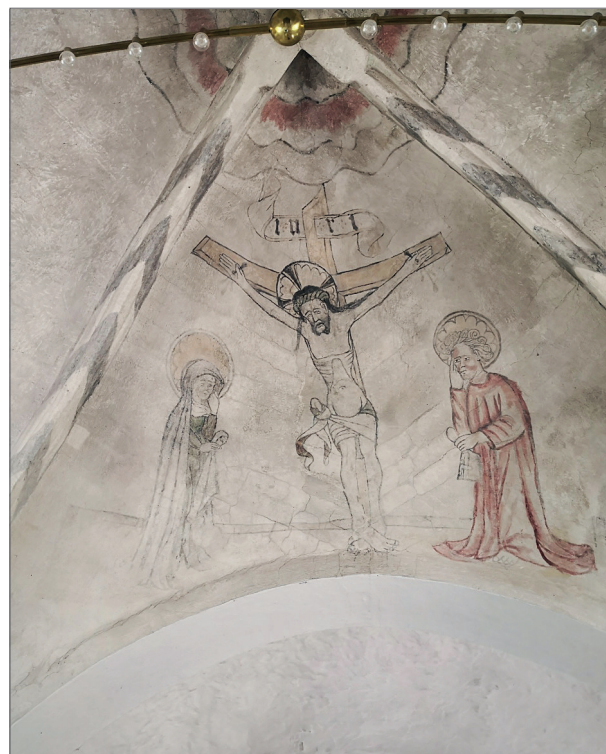
relsen blev kirken udvidet mod vest. Kirken har oprindeligt haft flade trælofter. Disse måtte vige for hvælvinger da gotisk byggestil blev moderne omkring 1250, først i koret, siden i senmiddelalderen i skibet (to fag i den oprindelige del, et fag i den tilbyggede del) hvor også tårnet kom til.

De fleste kalkmalerier blev overmalede efter reformationen (1536). Menigheden skulle koncentrere sig om at lytte, ikke underholde sig med at se på billeder. I Ullerslev blev de middelalderlige kalkmalerier opdaget og blotlagt da kalklaget i kirken i 1970'erne var så tykt og sad så løst at det måtte fjernes før der kunne påføres ny kalk.

Koret

Kalkmaleriet i korets østkappe er kirkens mest spektakulære. Det drejer sig om en korsfæstelsesscene med den korsfæstede Jesus i midten, Jomfru Maria til venstre og Johannes til højre. De øvrige hvælvinger i koret har ingen udsmykning bortset fra et bomærke i sydsiden. Mange danske kirker fik kalkmalerier af korsfæstelsen i slutningen af 1400-tallet. Temaet berører den centrale nerve i kristendommen. Derfor er de fleste malerier på kirkernes østvendte (= mest hellige og betydningsfulde) vægge.

Kalkmaleriets Jesus er 125 cm. høj. Hænderne er strakte, og benene korslagte. Omrids er trukket op



Kirkens centrale kalkmaleri: korsfæstelsesscenen.

med sort eller rødt. Der er "velbevarede" blodstænk fra Jesu pande og sår. Den røde farve er lavet med mønje (en kemisk forbindelse af bly og ilt (Pb3O4)). Lændeklædet, der er bundet i en stor knude i højre side, og tornekrone, der er snoet som et tov, er grønne. Gulbrune okkerfarver er brugt til kors og glorie. Hudfarven udgøres af den hvide kalkbund. Over Jesu hoved går et skriftbånd gennem korset med indskriften INRI (forkortelse for Jesus af Nazareth, jødernes konge). Der er røde prikrosetter mellem hvert bogstav.

Maria-figuren er 110 cm. høj. Hun fører sin venstre hånd op til ansigtet. Hun er iført en grøn kjole med en grå kappe udover.

Johannes-figuren er ligeledes 110 cm. høj. Også han fører venstre hånd op til ansigtet. Han bærer en rødbrun kjortel med folder trukket op med sort. Rød farve benyttes til at changere hans hudfarve.

Begges glories er svagt okkergule. Konturerne er trukket op med sort. Både Johannes og Maria bærer en poseagtig genstand i højre hånd.

Bag de tre skikkelser ses en dobbelt horisontlinje trukket op med sort.

Til højre for Johannes nederst i kappefligen ses en løsreven underarm og en hånd der griber om hår der formentlig har siddet på et nu forsvundet hoved. Sådanne arme og hænder der ud af ingenting rækker ind i billedet optræder i flere af de af

Træskomaleren dekorerede kirker. Forestillingen har formentlig været at Guds hånd redder en synder der er ved at falde i Helvedes afgrund.

Hvælvingernes ribber har sorte skrå tværsnit der er samlet i en rød og grøn roset. Der er ikke yderligere udsmykning i koret bortset fra det nævnte bomærke.



Guds hånd der redder en synder fra Helvedets ild.

Skibet

I de to hvælv i den oprindelige kirke er der rosetter i alle kapper. Rosetternes diameter varierer: 61-72 cm. Rosetterne er ikke ens, men grundmotivet er viekors (fire på hinanden vinkelrette udadtil stumpede blade) omgivet af en cirkel, ofte dobbelt som en slags indramning. Til cirkler og viekors har malerne brugt passer. Farverne er sort og rød med varierende tilsætning af hvid kalk for opnå en bred skala af farvetoner.

Kun to rosetter er ens.

Ribbeudsmykningen i skibets østside og i tårnhvælv består af snit på underkanten. I skibets midterste hvælv er ribberne delt på langs af røde eller sorte streger.



Ribberne i skibets midterste del.

Ribberne i hvælvet i kirkens vestlige forlængelse har skiftende grå og røde buede tværbånd.



Buede tværbånd i kirkens vestligste forlængelse.

**frescoteknik: Når farvepigment blandet med vand påføres et frisk, vådt kalklag. Farven så at sige synker ind i underlaget.*

Tak til Torben Windeballe for udlån af materiale om kalkmalerierne som jeg ellers ikke ville have haft adgang til.

